

Voldoende redenen om anders over risico's te communiceren

Uniforme rekenmethodiek

De huidige wettelijke plicht tot pensioencommunicatie geeft een te rooskleurig beeld over de hoogte van het pensioen. Door onvoldoende inzicht te geven in risico's kunnen mensen op het verkeerde been worden gezet. Daarnaast heeft de pensioensector te maken met een gedaald vertrouwen onder de deelnemers. Reden om de huidige structuur aan te passen en anders te gaan communiceren over de risico's van pensioen.

DOOR DENNIS MASSELINK

Met de invoering van de uniforme rekenmethodiek (URM) wordt getracht de pensioencommunicatie op een dusdanig niveau te brengen dat de pensioendeelnemer weet hoeveel pensioen hij kan verwachten, kan nagaan of dat voldoende is en zich bewust is van de risico's van de pensioenvoorziening. In deze bijdrage gaan we in op wat de URM betekent voor de praktijk.

Waarom uniforme rekenmethodiek?

Pensioen is lastig. Pensioen is moeilijk. Sinds pensioen bestaat worstelt men met de vraag hoe over pensioen eenvoudig gecommuniceerd kan worden. De wet pensioencommunicatie heeft een eerste stap gezet in het beter en duidelijker communiceren over de arbeidsvoorwaarden pensioen. De gelaagde structuur van Pensioen 1-2-3 is hier een voorbeeld van. Bij deze communicatie wordt nog geen rekening gehouden met de koopkracht en risico's van de pensioenregeling. Gebleken is dat deelnemers niet goed kunnen inschatten wat inflatie betekent voor de koopkracht van hun toekomstige pensioen. Voor de deelnemer is het dus belangrijk de pensioenbedragen op persoonlijk niveau inzichtelijk te maken. In de memorie van toelichting bij de Wet pensioencommunicatie staat aangegeven dat algemene risico's ten aanzien van pensioen voor de deelnemers moeilijk te begrijpen zijn. 'deelnemers schatten de toekomst vaak te optimistisch in en risico's te laag'. Een manier om de risico's inzichtelijk te maken is het tonen van verschillende, zo realistisch mogelijke, uitkomsten van het te bereiken pensioen. Dit kan bepaald worden met behulp van scenarioanalyse.

De Wet Pensioencommunicatie schrijft pensioenuitvoerders voor dat met ingang van 1 januari 2019 de indicatie van het pensioen voor de deelnemer inzichtelijk gemaakt moet worden aan de hand van drie pensioenbedragen die gebaseerd zijn op een op-

timistisch, verwacht en pessimistisch scenario. Daarnaast dient de uitvoerder ook over reële pensioenbedragen te communiceren. Hierbij moet de 'navigatiemetafoor' worden gebruikt. Over het gebruik hiervan is de nodige discussie geweest. De Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars zijn van mening dat het gebruik van reële bedragen in combinatie met onzekerheid, twee boodschappen zijn die door deelnemers lastig te begrijpen zijn.

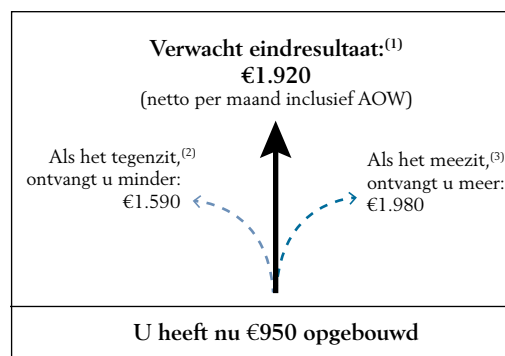
Via mijnpensioenoverzicht krijgen deelnemers een totaalbeeld van alle opgebouwde pensioenen in drie scenario's door deze bij elkaar op te tellen.

Scenario analyse

De hoogte van het uiteindelijk pensioen is bij een middelloonregeling afhankelijk van de verwachte inflatie en de hoogte van de indexatie. Bij premieregelingen komt daar de onzekerheid van het verwachte eindkapitaal, de rente op pensioendatum en het langlevenrisico bij. Uitspraken over verwachtingen blijven lastig. Door uit te gaan van slechts één rendement, rekenrente en inflatie zal de verkregen informatie minimaal zijn. Bovendien is er een sterke afhankelijkheid tussen rendement, rente en inflatie. Bij de URM wordt gebruik gemaakt van een scenarioanalyse met 2.000 verschillende economische scenario's waarbij rekening wordt gehouden met de sa-

Dennis Masselink
is werkzaam bij Pensioenadvigato BV

menhang tussen rente, rendement en inflatie. Ieder scenario wordt vertaald in een pensioenaanspraak op pensioendatum. Uit de resultaten van de scenarioanalyse worden drie scenario's gekozen, het pessimistische, het verwachte en optimistische pensioenresultaat.

De uitkomsten worden in een oplopende volgorde gezet van 1 tot 2.000. Vervolgens noemt men de middelste waarneming, scenarionummer 1.000, (de mediaan) het te verwachten pensioen. Het resultaat van scenarionummer 100 (het 5e percentiel) is het pessimistische en scenarionummer 1.900 (het 95e percentiel) het optimistische pensioenresultaat. De hoogte van de rente, inflatie en rendement worden niet weergegeven.

Dit laat zich het beste aan de hand van twee voorbeelden zien.

Voorbeeld 1

Jan Joris heeft een premieregeling. Aan de hand van de volgende scenario's wordt er een verwacht pensioen berekend en op volgorde gezet.

Scenario nr	rente	rendement	inflatie	verwacht pensioen
1	5	5	2	€ 1.800
2	2	7	3	€ 1.400
3	1	8	1	€ 1.004
4	7	2	2	€ 1.000
5	4	3	4	€ 997
6	3	2	3	€ 850
7	2	2	4	€ 680

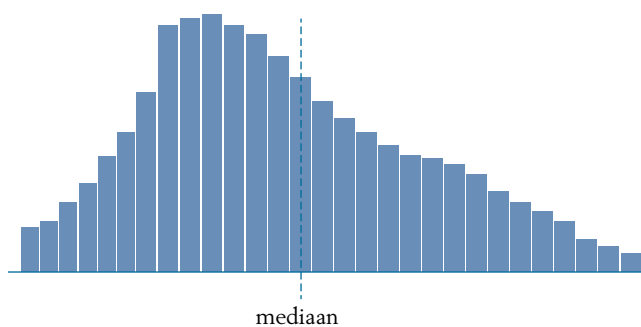
Uit bovenstaande voorbeeld valt af te leiden dat in drie van de zeven scenario's het pensioen rond de € 1.000 uitkomt. Scenario nummer 4 is het middelste scenario en wordt mediaan genoemd. Volgens de wet moet de mediaan als verwacht pensioen worden gecommuniceerd. Er wordt dus geen gemiddelde berekend.

Als het model een goede weerspiegeling is van de toekomstige economie, geven de scenario's een kansverdeling weer voor de deelnemer. Dit betekent dat 50% kans bestaat op een hoger pensioen dan € 1.000 en 50% kans op een lager pensioen. Scenario 3, 4 en 5 leveren praktisch hetzelfde pensioenresultaat op, de rente het rendement en inflatie zijn echter volledig verschillend.

Voorbeeld 2

Scenario nr	rente	rendement	inflatie	verwacht pensioen
1	5	5	2	€ 2.800
2	2	7	3	€ 2.400
3	1	8	1	€ 1.604
4	7	2	2	€ 1.000
5	4	3	4	€ 497
6	3	2	3	€ 450
7	2	2	4	€ 390

In voorbeeld 2 liggen de aanspraken verder uit elkaar. Toch is de mediaan scenario 4 waardoor het verwacht pensioen dat volgens de wet zo gecommuniceerd moet worden € 1.000 bedraagt.

De concentratie van uitkomsten hoeft niet persé rond de mediaan te liggen. Door de (rechts)scheve verdeling van de pensioenresultaten zal dit in de praktijk ook niet zo zijn.

Scenario analyse bij premieregeling

Met behulp van scenario analyse kan de spreiding van de verwachte pensioenen van een specifiek product inzichtelijk worden gemaakt. Bij een premieregeling worden de 2.000 scenario's doorgerekend waarbij op pensioendatum het kapitaal wordt gebruikt om op basis van de rente die in dat specifieke scenario van toepassing is, een uitkering aan te kopen. Het tarief voor deze uitkering moet dan zijn gebaseerd op het tarief van het product. In de berekeningen moeten de kosten van de life cycle worden meegenomen en ook eventuele bonusunits.

Bij een premieregeling is het pensioenresultaat in de drie scenario's gebaseerd op de ontwikkeling van de lifecycle. De verdeling over de beleggingscategorieën van het betreffende product wordt vertaald naar de beleggingscategorieën van het scenario analyse model (mapping).

Rating	Mapping gewicht vastrentende waarden	Mapping gewicht aandelen
AAA	100%	0%
AA	90%	10%
A	85%	15%
BBB	80%	20%
High Yield	40%	60%

Tabel: Mapping vastrentende waarden van verschillende kwaliteit

Eventuele wijziging in het product door bijvoorbeeld andere kosten of een andere mapping, zijn van invloed op het resultaat.

Door veel uitvoerders wordt hierbij wel aangegeven dat door toepassing van deze mapping, de resultaten mogelijk negatief kunnen worden beïnvloed. Diversificatie- en optimalisatie-effecten worden volgens hen teniet gedaan. In plaats van een projectie op basis van bijvoorbeeld twaalf beleggingscategorieën wordt een projectie gemaakt via een vertaling op basis van maar twee categorieën.

Het is wettelijk niet verplicht om bij collectieve offertes de URM te gebruiken. Het is dus mogelijk dat een uitvoerder een andere projectiemethode gaat gebruiken in offertes, ondanks de verschillen die gaan ontstaan met individuele berekeningen via mijnpensioenoverzicht.

Scenario'set

Het is niet mogelijk dat iedere pensioenuitvoerder zelf de parameters bepaalt voor de scenarioanalyse. De scenario's worden bepaald aan de hand van de scenario'set die wettelijk is voorgeschreven en door DNB is gepubliceerd. Het voorgeschreven model is hetzelfde model dat sinds 1 juli 2015 verplicht is voor pensioenfondsen die per kwartaal een haalbaarheidstoets (HBT) moeten aanleveren bij DNB. Voor de URM wordt gebruik gemaakt van de scenario'set van het 1e kwartaal. De URM berekeningen worden dus een keer per jaar aangepast.

Het model simuleert de ontwikkeling van de economie en levert zo een meerjarige scenario's op die de ontwikkeling beschrijven van bijvoorbeeld de rentestand, de aandelenkoersen en de inflatie. Het model is gebaseerd op een 'stochastische' analyse. Dit is een techniek die het onzekere verloop van de ontwikkeling van rente,

rendement en inflatie vormgeeft. De verbanden tussen bijvoorbeeld aandelen, inflatie en rente zijn in dit model meegenomen. Er zijn wettelijk maximum waarden vastgesteld. Zo wordt bijvoorbeeld de risicopremie op aandelen in ontwikkelde markten op meekundig 3% verondersteld. Het model kent slechts twee beleggingscategorieën, aandelen en obligaties. De rendementen op aandelen en obligaties zijn afgeleid van de rentetermijnstructuur (RTS). Deze RTS wordt per jaar aangepast en zal na aanpassing een andere uitkomst geven. Een stijging van de rente in een jaar zal tot andere uitkomsten leiden.

URM ook van toepassing bij een uitkeringsovereenkomst

Dat de URM gehanteerd moet worden bij premiereregelingen is zeer begrijpelijk. Het te bereiken pensioen is afhankelijk van vele variabelen die in de meeste gevallen voor rekening komen van de

deelnemer. Wat menigeen niet weet is dat de URM ook van toepassing is op uitkeringsovereenkomsten. Het opgebouwde pensioen is immers onderhevig aan inflatierisico. Door het hanteren van de URM op de uitkeringsovereenkomst zoals de middelloon, weet de deelnemer wat zijn nominale pensioen op pensioendatum nu waard is. Bij de URM dient de pensioenuitvoerder de pensioenaanspraken op pensioendatum te vertalen naar de levensstandaard van nu. Oftewel de pensioenaanspraken worden contant gemaakt, rekening houdend met inflatie en indexatie, beide bepaald aan de hand van scenarioanalyse. Een verzekerde middelloonregeling die niet of minder wordt geïndexeerd dan de inflatie zal dus navenant minder waard worden.

Voorbeeld 3

Jan-Joris heeft een middelloonregeling bij een verzekeraar. Jan Joris heeft nog dertig jaar te gaan tot zijn pensioen. Het opgebouwde pensioen bedraagt € 10.000. Het te bereiken nominale pensioen is € 15.000. Het pensioen wordt niet geïndexeerd.

Scenario	rente	Indexatie	inflatie	verwacht pensioen
1	n.v.t.	0	0	€ 15.000
2	n.v.t.	0	0.5	€ 12.900
3	n.v.t.	0	1	€ 11.100
4	n.v.t.	0	1.5	€ 9.600
5	n.v.t.	0	2	€ 8.300
6	n.v.t.	0	2.5	€ 7.200
7	n.v.t.	0	3	€ 6.280

In dit voorbeeld valt de invloed van inflatie af te lezen. Ook hier wordt uitgegaan van de mediaan. Dit betekent dat het verwachte pensioen uitkomt op € 9.600. Nominaal verandert natuurlijk het pensioen niet. Dit blijft € 15.000 op pensioendatum. De koopkracht van het pensioen is door de inflatie afgenomen naar een pensioen dat vergelijkbaar is met een pensioen van € 9.600 nu.

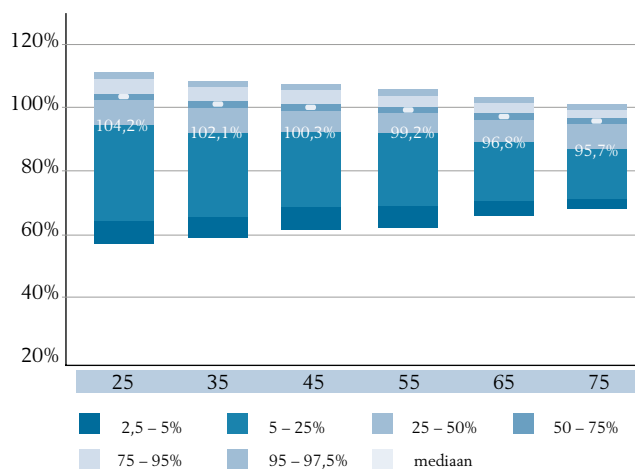
URM middelloon pensioenfondsen

De URM methode verschilt tussen een verzekeraar en een pensioenfonds. Bij pensioenfondsen bestaat immers de mogelijkheid het pensioen te korten bij een te lage dekkingsgraad. Ieder kwartaal dient daarom een fonds aan DNB de haalbaarheid van het pensioen te rapporteren waarbij rekening gehouden wordt met een volledige indexatie. Dit is de Haalbaarheidstoets. Uitgangspunt voor deze berekening is dezelfde scenario'set van DNB. In de haalbaarheidstoets is zowel de actuele dekkingsgraad, de populatie als de indexatiekans een onderdeel van het resultaat.

Als uit de haalbaarheidstoets 100% komt, betekent dat in de verwachting de pensioenen op prijsinflatie gecorrigeerd zullen zijn. De haalbaarheidstoets wordt per leeftijdsgroep gespecificeerd. Voor de berekening van de URM scenario's wordt gebruik gemaakt van de aanpassingsfactoren per geboorteaargroep op basis van de haalbaarheidstoets.

Bij de bepaling van de drie scenario's ontstaat er in de positiefste scenario's aan de bovenkant een beperking door het financie-

ringsbeleid en fiscale grenzen. Verdere goede rendementen leiden tot extra buffervorming en hierdoor een grotere zekerheid van toekomstige indexaties. Dit is zichtbaar in de resultaten van de haalbaarheidstoets in de vorm van een aftopping.

Grafiek: Resultaten haalbaarheidstoets

Een deelnemer zou de conclusie kunnen trekken dat er weinig opwaarts potentieel is en enkel een groot neerwaarts risico. Let hierbij op dat 100% een volledig prijsinflatie gecorrigeerd pensioen is.

Uit de grafiek kan worden afgeleid dat een deelnemer van 25 jaar in de verwachting een hoger pensioen zal krijgen dan een deelnemer van 65 jaar.

Vergelijkingen objectiever

Met behulp van de URM is het mogelijk om een verschillende uitvoerders zoals een verzekeraar en een pensioenfonds met elkaar te vergelijken. Bij een pensioenfonds heeft de dekkingsgraad invloed op de te verwachten pensioenen. In de URM berekening is dit opgenomen. Voor adviseurs wordt het hierdoor eenvoudiger om verschillen inzichtelijk te maken. Denk hierbij ook aan instemmingstrajecten indien een stelselwijziging wordt doorgevoerd. Een OR of deelnemer krijgt meer inzicht, en wel op een uniforme manier. De discussies over rendement, rente en indexatie zijn niet langer nodig. Deze zitten namelijk in de URM verwerkt.

Conclusie

De URM zal ervoor zorgen dat de risico's van een pensioenregeling beter inzichtelijk worden. Indexatie, inflatie en eventuele beleggingsrisico's zijn hierin opgenomen. De term 'verwacht' pensioen in het mediane scenario verdient aandacht in de communicatie. Inzicht in de spreiding van de pensioenen is wellicht wenselijk. Deelnemers en adviseurs moeten zich realiseren dat door aanpassingen van de scenario'set (RTS) of producten, de pensioenresultaten gaan veranderen. Doordat de URM jaarlijks wordt aangepast, zal het resultaat bij een wijziging in rente behoorlijke veranderingen in het pensioen laten zien.

Door gebruik van de URM zijn de pensioenresultaten van verschillende regelingen beter te vergelijken. Doordat de rekenmethode uniform is, zal er bij instemmingstrajecten minder discussie ontstaan over de uitgangspunten. ■